

אייר התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מה אנו למדים ממצוות הספירה שבתורה

לפרשות בהר (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

ההקבלה בין ספירת העומר ובין ספירת שמיטין ויובל

כפי שניתן לראות ישנה הקבלה בין ספירת העומר המתוארת בפרשת אמור לספירת שמיטין ויובל המתוארת בפרשת בהר.

3. ההקבלה:

כ"ג	ספירת הימים עד להבאת הלחם	כ"ה	ספירת השנים עד ליובל
טו	וספרתם לכם ממחרת השבת... שבע שבת תמימת תהיינה.	ח	וספרת לך שבע שבת שנים פעמים שבע
טז	עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום, והקרבתם...		והיו לך ימי שבע שבת השנים תשע וארבעים שנה: והעברת...
כא	וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו	י יא	וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוור בארץ... לא תזרעו ולא תקצרו...

הרב אלחנן סמט מעיר שבחלוקה לסדרים של קריאה בתורה על פי המנהג הארץ ישראלי שבו היו מסיימים את התורה פעם בשלש שנים וחצי (שתי פעמים במחזור של שמיטה), פרשת המועדות שבפרשת אמור מתחלקת בין שני סדרים, כאשר את הסדר השני פותח על פי רוב המקורות המפרטים את סדרי המחזור התלת-שנתי בקרבן העומר (ויקרא כ"ג, ט) ומסיים בפרשת קידוש היובל (ויקרא כ"ה, י"ג).

בפרשתנו (פרשת בהר) אנו מצווים לספור שמיטה ויובל.

1. ויקרא כ"ה:

ח וספרת לך, שבע שבת שנים--שבע שנים, שבע פעמים; והיו לך, ימי שבע שבת השנים, תשע וארבעים, שנה. ט והעברת שופר תרועה, בחדש השבועי, בעשור, לחדש; ביום, הכפרים, תעבירו שופר, בכל-ארצכם. י וקדשתם, את שנת החמשים שנה, וקראתם דרוור בארץ, לכל-ישיבה; יובל הוא, תהיה לכם, ושבתם איש אל-אחזתו, ואיש אל-משפחתו תשב. יא יובל הוא, שנת החמשים שנה--תהיה לכם; לא תזרעו--ולא תקצרו את-ספיחה, ולא תבצרו את-נזריה. יב פי יובל הוא, קדש תהיה לכם; מן-השדה--תאכלו, את-תבואתה. יג בשנת היובל, הזאת, תשב, איש אל-אחזתו.

בפרשה שקראנו בשבוע שעבר (אמור) נצטוונו לספור את ספירת העומר.

2. ויקרא כ"ג:

ט וידבר ה' אל-משה לאמר. י דבר אל-בני ישראל, ואמרת אליהם, כי-תבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם, וקצרתם את-קצירה--והבאתם את-עמר ראשית קצירכם, אל-הכהן. יא והניף את-העמר לפני ה' לרצונכם; ממחרת, השבת, יניפנו, הכהן. ...

טו וספרתם לכם, ממחרת השבת, מיום הביאכם, את-עמר התנופה: שבע שבתות, תמימת תהיינה. טז עד ממחרת השבת השביעת, תספרו חמשים יום; והקרבתם מנחה חדשה, לה'. יז ממושבתיכם תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשרונים--סלת תהיינה, חמץ תאפינה: בכורים, לה'.

החמישים. שתי הקורבנות הללו שבהם מניפים מהתבואה החדשה במקדש באים להתיר את האכילה והשימוש בתבואה החדשה. קרבן העומר שקרב בט"ז בניסן מן השעורים מתיר את אכילת התבואה החדשה במדינה, וקרבן שתי הלחם שמוקרב בסיום הספירה ביום החמישים בה להתיר את השימוש בתבואה החדשה במקדש (כלומר להביא מנחות מהתבואה החדשה)

לעומת זאת בפרשת ראה הספירה מחברת את חג הפסח שמוזכר קודם לכן אל חג השבועות שמקבל את שמו מתוך כך שמגיעים אליו לאחר ספירת "שבעה שבועות"

ב. בפרשת אמור הספירה מופיעה בלשון רבים "וספרתם לכם" ו "תספרו", ולעומת זאת הספירה בפרשת ראה מופיעה בלשון יחיד "תספר לך" ו"תחל לספר"

ג. בפרשת אמור מופיעה גם ספירה של שבועות "שבע שבתות תמימות תהינה" וגם ספירה של ימים "תספרו חמישים יום"

ספירת העומר – הלכה למעשה

מבין ארבע הספירות הללו הכתובות בתורה, רק את ספירת העומר - ספירת הימים עד לחג השבועות - אנו מקיימים בפועל כמצווה מידי שנה בשנה. ספירה זו היא מצוות עשה שנמנתה על ידי מוני המצוות, והלכותיה מפורטות בגמרא (מנחות סה ע"א - סו ע"א) ובדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

כך פוסק הרמב"ם שמביא את הלכות ספירת העומר בהלכות תמידין ומוספין פרק ח (בין הלכות קרבן העומר המופיעים בתחילת פרק ח', ובין הלכות קרבן שתי הלחם המופיעים בפרק ט')

7. הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"ח:

יט מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות, מיום הבאת העומר-- שנאמר "וספרתם לכם, ממחרת השבת" (ויקרא כג, טו); ומצוה למנות הימים, עם השבועות-- שנאמר "תספרו חמישים יום" (ויקרא כג, טז). ומתחילת היום מונין; לפיכך מונה בלילה, מליל שישה עשר בניסן. [כג] שכח ולא מנה בלילה, מונה ביום. ואין מונין אלא מעומד; ואם מנה מיושב, יצא.

כ מצוה זו על כל איש מישראל, ובכל מקום ובכל זמן; ונשים ועבדים, פטורין מספירת העומר. וצריך לברך בכל לילה, אשר קידשנו במצוותיו, וציוונו על ספירת העומר-- קודם שיספור; מנה ולא בירך-- יצא, ואינו חוזר ומברך.

מלבד התמיהה על כך שפרשת המועדות "נחתכת", סדר זה הוא גם ארוך באופן יוצא דופן (יש בו 72 פסוקים), והוא מגוון מאוד מבחינת הנושאים הנידונים בו.

הרב סמט מציע להסביר שהסיבה לחלוקה זאת של הפרשיות היא רצונם של מחלקי הפרשות על פי הקריאה הארץ-ישראלית להקביל את ספירת העומר שפותחת את הסדר לספירת שמיטין ויובל שמסיימת את הסדר. ובכל מקרה נשאלת השאלה מה באה הקבלה זאת בין ספירת שמיטין ויובלות לספירת האומר ללמדנו?

ארבעת הציוויים לספור בספר ויקרא:

ראוי להזכיר שישנם עוד שתי ספירות שמוזכרות בספר ויקרא, והן ספירת הזב לטהרתו, וספירת הזבה לטהרתה.

4. ויקרא ט"ו:

יג וְכִי-יִטְהַר הַזָּב, מֵאֹבֹ-וְסִפֵּר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ, וְכַבֵּס בְּגָדָיו; וְרָחַץ בַּיַּיִם בְּמֵי חַיִּים, וְיִטְהַר.

5. ויקרא ט"ו כח:

כח וְאִם-טְהַרְהָ, מֵאֹבֶה--וְסִפְרָהּ לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחַר תְּטַהַר.

אם נשווה את ארבעת הציוויים לספור שבספר ויקרא, נראה שבכל ארבעת הציוויים:

א. אנו סופרים בכפולות של שבע,

ב. **בכולן נוסח המצוה זהה עם אותה מלת יחס "מיותרת" לכאורה:**

"וספר לך שבעת ימים" (הזב),

"וספרה לה שבעת ימים" (הזבה),

"וספרתם לכם" (עומר),

"וספרת לך" (בית הדין, ליובל).

ג. ובכולם כשמסיימים לספור את השבע מגיעים אל היום השמיני, או החמישים, שהוא מקודש רק מכוח ספירתנו.

מצוות ספירת העומר שבספר דברים:

החיוב לספור ספירת העומר מופיע גם בספר דברים.

6. דברים ט"ז:

ט שִׁבְעָה שָׁבָעַת, תִּסְפַּר-לָךְ: מֵהַחֵל חֲרָמְשׁ, בְּקָמָה, תַּחֲלֵ לְסַפֵּר, שִׁבְעָה שָׁבָעוֹת. י וְעָשִׂיתָ חֵג שִׁבְעוֹת, לַה' אֱ-לֹהֶיךָ--מִסֹּת נְדָבֶת יְדָךְ, אֲשֶׁר תִּתֵּן: כִּאֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ.

אם משווים את הציווי על ספירת העומר בדברים לזה בויקרא, בולטים לעין מספר הבדלים ביניהם:

א. בפרשת אמור ספירת העומר מחברת את קורבן העומר שמוקרב "ממחרת השבת" את קרבן שתי הלחם שמוקרב בתום ספירת שבע השבועות ביום

אופן הספירה – כלומר ספירה בפה מנין?

נשאלת השאלה האם דרך קיומה של ספירה זו, כלומר ספירה בפה בכל יום, נובעת מפשוטו של מקרא?

מסביר הרב סמט: ברור שלו רצתה התורה רק לומר שחג השבועות חל ביום החמישים לעומר, ניתן היה לנסח זאת בפשטות: 'שבעה שבועות מהחל חרמש בקמה תעשה לך חג שבועות'; או 'חמישים יום מיום הביאכם את עומר התנופה תקריבו מנחה חדשה לה'. ובדומה לכך, לו רק רצתה התורה לתת 'תיאור חשבוני' של זמן היובל - יכלה לומר בפשטות 'אחר שבע שבתות שנים שיהיו לך תשע וארבעים שנה, והעברת שופר תרועה'.

לכן ברור שכל הלשונות החוזרים הללו של השורש ספ"ר בלשון ציווי אינם ניתנים להתפרש אלא כחיוב גמור, ולא כתיאור או כעצה טובה.

ראיה נוספת לכך שבמקומות אלו התכוונה התורה לצוות על ספירה ולא להדגים עשיית חשבון היא שישנם מקומות נוספים בתורה המצריכים חישוב, ובהם לא נאמר הדבר בדרך ספירה. לדוגמא, בדיני טומאת היולדת שבויקרא פרק י"ב נאמר לגבי יולדת זכר שהיא טמאה שבעת ימים, 'ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה'; ולגבי יולדת נקבה נאמר שהיא טמאה שבועיים, 'וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה'. למרות מורכבות המספרים ואורך הזמן, התורה כתבה את הדברים ללא כל שימוש בלשון 'ספירה', ומכאן ברור שהספירה בספירת העומר ובספירת שמיטין ויובלות, אינה אמצעי, אלא דרישה של התורה.

אלא שעדיין נשאלת השאלה: מנין שיש לקיים את מצוות הספירה דווקא באמירה? אולי ניתן לקיים את המצווה 'בלב'. וגם אם נאמר שספירה של יחידות זמן על פני תקופה ממושכת אינה מתאימה למצוות הלב האופייניות (כגון אהבת ה' או יראתו), ומצוות ספירה כזו צריכה להיות מלווה באמצעי חישובי, שיבטיח את תודעת הזמן ואת שמירת רציפותו כדי שהחשבון לא ישתבש, שמה ניתן לספור בכתיבה? (הערה: שאלה זו אכן נידונה בתשובה של רבי עקיבא איגר (בספר השאלות והתשובות שלו, סימנים כט-לב), ויש צדדים לומר שספירה כזו אכן מועילה).

8. ראב"ע, בניאורו על "וספרתם לכם...", מעיר:

"לולי הקבלה, היה נראה כי ספירת הימים כשנות היובל."

כלומר ראב"ע סובר שספירת שנות היובל אינה נעשית באמירה בפה ובברכה, ואף הכתוב בעניין ספירת ימי העומר - לדעתו - אינו מכוון למנייה בפה. אלא הקבלה - מסורת חז"ל - היא שקבעה שיש לקיים את ספירת העומר בדרך זו.

9. דברים דומים אומר רמב"ן בפרושו לפסוק זה:

"וטעם 'וספרתם לכם' כמו (כ"ג, מ) 'ולקחתם לכם' - שתהא ספירה ולקחה (של ארבעת המינים) לכל אחד ואחד, שימנה בפיו ויזכיר חשבונו, כאשר קבלו רבותינו. ואין כן 'וספר לו' 'וספרה לה' דזבין... וכן 'וספרת לך' דיובל, שתזהר במספר שלא תשכח (אך אין הכוונה שתמנה בפיך).

בהמשך דבריו כותב רמב"ן:

"ובתורת כהנים (ספרא בהר, פרשתא ב', א): 'וספרת לך - בבית דין'. ולא ידעתי אם לומר שיהיו בית דין הגדול חייבין לספור שנים ושבועות בראש כל שנה ולברך עליהן כמו שנעשה בספירת העומר, או לומר שיזהרו בית דין במניין ויקדשו שנת החמישים."

ולדעת הרב סמט, ספקו של רמב"ן נוגע לכוונת הברייתא בספרא, ולא לפשט הכתוב: אם כוונת הברייתא היא שחברי בית הדין יספרו ליובל בברכה, יגדיר זאת הרמב"ן שוב כ'קבלת רבותינו', שאינה מחויבת מפשט הכתוב

כלומר גם הרמב"ן מבין שפשוטו של מקרא "וספרתם לכם" אינו שהאדם ימנה בפה, אלא "שיזהר במספר שלא ישכח", ולכן גם שאר הספירות אינם בפה. אלא שקבלו רבותינו" שכל אחד ואחד "שימנה בפיו ויזכיר חשבונו"

גם הרד"צ הופמן אומר דברים דומים בפירושו לאותו פסוק.

10. הרב דוד צבי הופמן (עמ' קנג):

"לי נראה כי ביובל אין צורך לברך, כי לפי פשוטו של מקרא אין פירוש "וספרתם" (בספירת העומר) ספירה בפה, אלא חישוב בחשבון, כמו בזב וזבה. רק מפי הקבלה שמענו, שכאן, בספירת העומר, יספרו באמירת פה מדוייקת, מה שאין כן... ביובל"

לעומת הפרשנים הללו שסוברים שספירת שנות היובל אין מצווה למנות בפה, ישנם פרשנים אחרים וראשם הרמב"ם שסוברים שישנה מצוה למנות את שנות היובל.

11. הרמב"ם בספר המצוות (עשה קמ):

"נצטוונו לספור את השנים... שבע שבע שנים עד שנת היובל. ומצווה זו, כלומר ספירת שני שמיטה - היא מסורה לבית דין, כלומר סנהדרין גדולה, שהם הם שסופרים שנה שנה מן החמישים כדרך שכל אחד ואחד ממנו מונה ימי העומר... והוא שנמנה את השנים בפני עצמן ונמנה גם את השמיטין עמהן."

הרמב"ם לומד שיש למנות את שנות היובל על ידי בית הדין "כדרך שכל אחד ואחד ממנו מונה ימי העומר", מהספרא לפרשת בהר (פרשתא ב, א), שאותה הוא מביא בדבריו:

"יכול יספור שבע שמיטים זו אחר זו ויעשה יובל? תלמוד לומר: 'שבע שנים שבע פעמים'. הא עד שיאמרו

"וספרה לה שבעת ימים, ואחר תטהר"
 וברור שיש כאן ציווי לספור ולא רק איזכור של תקופת זמן של שבעה ימים לטהרה מכיוון שאחרת היה לשון הכתוב צריכה להיות 'ואם טהרה מזובה, וישבה שבעת ימים ואחר תטהר', או - בדומה לכך, כפי שנאמר במצורע (י"ד, ח-ט) - "וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, והיה ביום השביעי... ורחץ את בשרו במים וטהר".

13. במסכת כתובות עב ע"א מופיע מאמרו של האמורא רב חיננא בר כהנא משמו של שמואל:

"מנין לנידה (והכוונה לזבה) שסופרת לעצמה? שנאמר 'וספרה לה שבעת ימים', 'לה' - לעצמה. "
 מאמר זה משמש בסוגייה מקור לכך שעל הבעל לסמוך על דברי אשתו בעניין נידתה, אך מפשטות הלשון נראה שהאישה הממתינה שבעה ימים לטהרתה צריכה לספור לעצמה את שבעת הימים הללו.

14. על כך שואלים התוספות שם (ד"ה וספרה לה לעצמה):

"אמאי (מדוע) אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר, דהא כתיב 'וספרה'?"
 בלשון הראשונים מזוהה לעתים 'ברכת הספירה' עם עצם הספירה בפה. לפיכך ניתן לבאר את שאלת התוספות באחת משתי הדרכים הבאות:

א. כיוון שמפשטות לשון הגמרא משמע שהאישה צריכה לספור לעצמה, מדוע במציאות אין הזבה סופרת בפה כשם שאנו סופרים לעומר?
ב. מפשטות לשון הגמרא משמע שהאישה צריכה לספור, ודבר ברור הוא שעל הנשים לספור בפה. מדוע אפוא לא נתקנה ברכה לספירה זו?
 ועונים התוספות:

"ויש לומר: דאין מברכין אלא ביובל שמברכין בית דין בכל שנה, שלעולם יוכל למנות כסדר, וכן עומר. אבל זבה - שאם תראה (דם) תסתור (את מניינה ותצטרך לספור שבעה נקיים מתחילה) - אין לה למנות."
 מלשון התוספות בתשובה - 'אין לה למנות', נראה לכאורה ששאלתם הייתה על עצם הספירה בפה, ותשובתם היא שאכן אין הזבה צריכה למנות כלל את שבעת הימים. אולם אז הטעם אינו מובן: מדוע הדין "שאם תראה תסתור" מבטל את הצורך למנות את הימים הללו? אפשר אמנם להסביר שכוונת התוספות היא ש'אין לה למנות' - **בברכה**, ואז טעמם ברור: כיוון שסיום הספירה אינו ביד האישה, שהרי 'אם תראה - תסתור', אין לה לברך על מניין הימים, כדי שלא תהא זו ברכה לבטלה אם תסתור את מניינה בהמשך. על פי הסבר זה בדברי התוספות משמע שעל כל זבה לספור בפה את מניין שבעת הימים הנקיים.

שני כתובים הללו, ואם לא - לא שמענו' - כלומר, שמצווה זו לא נלמדה איכות עשייתה אלא משני כתובים, והוא שנמנה את השנים בפני עצמן ונמנה גם את השמיטין עמהן. וכיוון שאמר שעניין זה לא נלמד אלא משני כתובים - משמע שהיא מצווה אחת בהחלט... שלא נשלמה ידיעת דיניה אלא משני כתובים."

כלומר "יכול לספור שבע שמיטים זו אחר זו" - דהיינו שמ"וספרת לך שבע שבת שנים" ניתן היה להסיק שיש לספור רק את השמיטות, דהיינו בכל שנה שביעית יש לספור, אך לא את השנים שבין שמיטה לשמיטה; "תלמוד לומר: **שבע שנים** שבע פעמים" - ומכאן שיש לספור לא רק את **שבתות** השנים, אלא גם את שבע השנים עצמן שבכל שמיטה יש לספור שבע פעמים. ומשני הכתובים הללו - כלומר שני חלקי הפסוק - אנו למדים את 'איכות עשייתה של המצווה', שיש למנות הן את השנים עצמן בכל שנה ושנה והן את השמיטין עמהן. גם מדברי הרמב"ם בספר המצוות (עשה קסא) - "הציווי שנצטוונו בספירת העומר", נראה שדיני ספירת היובל הם הבסיס לדיני ספירת העומר, שכן כתב שם.

12. הרמב"ם בספר המצוות (עשה קסא) - "הציווי שנצטוונו בספירת העומר":

"ודע, שכמו שחייב בית דין לספור שני יובל שנה שנה ושמיטה שמיטה, כמו שביארנו לעיל, כך חייב כל אחד ואחד ממנו לספור ימי העומר יום ושבוע שבוע, לפי שאמר 'תספרו חמשים יום', ואמר (דברים ט"ז, ט) 'שבעה שבעת תספור לך'. כשם שמניין השנים והשמיטין מצווה אחת... - כך ספירת העומר (ספירת הימים וספירת השבועות) מצווה אחת."

ניתן להסביר את סברת הספרא והרמב"ם באופן הבא: מתוך כך שהתורה מצוה הן בספירת העומר והן ביובל על ספירה כפולה: הן של יחידות קטנות - ימים או שנים, והן של יחידות גדולות - שבועות או שמיטות, וספירה סימולטנית של יחידות זמן שונות אינה עניין לחישוב בלב, ניתן להבין שכוונת התורה היא להבעה מפורשת של הספירה באמירה, אחרת לשם מה יש למנות בשתי יחידות זמן שונות. כלומר המסגרת ההלכתית המעוצבת על ידי חז"ל למצוות ספירת העומר וספירת היובל כספירה בפה נובעת מפשוטו של מקרא.

ספירת הזב וספירת הזבה - כיצד?

לפי מה שראינו עד עתה שספירה בפה נובעת ממשמעות הכתוב, נשאלת השאלה מדוע אין בישראל מסורת של ספירת שבעת הימים הנקיים באמירה בפה?
 לכאורה גם בפסוקים האמורים בזב ובזבה נאמרה הספירה בלשון ציווי:

"וספר לו שבעת ימים לטהרתו...";

נציגו המוסמכים (בספירת היובל) מובילה לקראת אירוע לאומי כללי.
 ד. הביטחון ברציפותו של הזמן הנספר - ספירת הזב והזבה עלולה להתערער מחמת חזרתם למצבם לפני תחילת הספירה.

16. לדעת הרמב"ן בפרשתנו (כ"ג, טו) ההבדל השלישי שמנינו הוא שמהווה בסיס לביאור הדבר:

"וטעם 'וספרתם לכם'... שימנה בפיו ויזכיר חשבוננו, כאשר קבלו רבותינו, ואין כן 'וספר לו', 'וספרה לה' דזבין, שהרי אם רצו - עומדים בטומאתם, אלא שלא ישכחוהו."

הרב סמט מציע להסביר את כוונת דברי רמב"ן באופן הבא: כוונת הספירה היא בירור מועד תחולתו של מעשה מסויים או של מועד מסויים, ולעולם אין הספירה ריטואל עצמאי של מנייה בפה, כלומר למרות שהספירה היא מצווה המחייבת אמירה בפה - סוף סוף מהווה מצווה זו הכשר והכנה למצווה אחרת, שהיא תכלית הספירה: עשיית כגון חג השבועות בספירת העומר, או קידוש שנת היובל בספירת שמיטין ויובל. לכן אין זה סביר שהליך הטהרה של הזב והזבה יכלול מצווה לספור שבעה ימים לקראת טהרתם, אם הם אינם חייבים בטהרה. ספירה היא לעולם הוראה לאדם לחשב בדיקנות את המועד שבו מוטלת עליו חובה מסוימת, אולם איזה עניין יש להזהיר אדם בחישוב דייקני לקראת מעשה שאין הוא חייב כלל בעשייתו? די בכך שהזב והזבה יידעו כי כעבור שבעה ימים מהיום שבו פסקה סיבת טומאתם - הם יכולים להיטהר אם רצונם בכך. אולם לאור הסבר זה מדוע הזב והזבה אינם חייבים לספר בפה, עולה השאלה: מדוע אם כך בזב ובזבה כתבה התורה 'וספר לו' 'וספרה לה', מה שלא עשתה כן במצורע ובטמאים אחרים?

מלשון הכתוב נראה שיש כוונה בהוראה מיוחדת זו, וגם אם אין זה מסתבר שהוראה זו מחייבת ספירה מפורשת בפה - מה אפוא כוונתה?

15. כך אכן הסיק מדבריהם רבי ישעיה הורביץ בספרו

שני לוחות הברית, שער האותיות¹:

"דקדקתי מדברי התוספות שאין ראוי לה לברך משום שיש חשש ברכה לבטלה. אבל לספור בלא ברכה היא מחוייבת, דהא כתיב 'וספרה לה'. ואין לומר: מאחר שלא תוכל לברך, ממילא לא חייבה התורה לספור - זה אינו, דהא (חיוב) הברכות - מדרבנן. ואם כן מאיזה טעם לא תמנה? ואם תסתור - תחזור ותמנה כדי לקיים 'וספרה לה', שתספור שבעה ימים רצופים. ומה שסיימו התוספות דבריהם 'אין לה למנות' - פירוש, למנות עם ברכה, כי כן התחילו התוספות, והזכירו בדבריהם ברכה. ואפשר שהוא טעות סופר, וצריך להיות 'אין לה לברך'. וכן נהגתי כל ימי, וציויתי לאשתי שתספור לעת הערב, קודם שקיעת החמה: 'היום יום אחד לספירת ליבוני', 'היום יום שני לספירת ליבוני', וכן כולם."

דברי בעל השל"ה (שני לוחות הברית) נידונו הרבה בדברי הפוסקים האחרונים, ורובם דחו את דבריו². אבל השאלה העקרונית במקומה עומדת: במה שונות ספירות הזב והזבה מספירת העומר ומספירת היובל?

על מנת לנסות ולענות על שאלה זו יש לשים לב לכמה הבדלים בין שני סוגי הספירות הללו:

- א. אורך התקופה שאותה יש לספור - שבעה ימים לעומת חמישים יום או חמישים שנה.
- ב. מורכבות הספירה - ספירה של יחידות זמן מסוג אחד, לעומת ספירת שני סוגים של יחידות זמן.
- ג. מטרת הספירה - ספירה אישית קשורה במטרה פרטית - טהרתו של הסופר, ואילו ספירה כללית הנעשית על ידי כל העם (בספירת העומר) או ידי

1 בדרך כלל מציינים מראה מקום לספר השל"ה על פי דפוס אמסטרדם תנ"ח, ושם הדברים כתובים בדף קא ע"א. מאז נדפס הספר בכמה וכמה מהדורות - קשה לציין מראה מקום, אך הדברים נמצאים בדיונו בהלכות ביאה וקדושתו, סוף חלק 'סור מרע'. במהדורת הצילום שבה השתמשתי (שבשערה נמחקו מקום וזמן הדפוס), הדברים הם בדף קסא ע"ב.

2 הדחייה המפורטת והמפורסמת ביותר מצויה בשו"ת 'נודע ביהודה' מאת רבי יחזקאל לנדא, מהדורה תניינא סימנים קכ"ג-קכ"ד. אחת הטענות העיקריות שלו נגד דברי השל"ה היא: "אם המקרא הזה מצווה הוא - למה לא מנאו הרמב"ם והרמב"ן ובה"ג וכל מוני המצוות למצוות עשה? ... אלא ודאי שאין זו מצווה...". על טענתו זו של הנודע ביהודה ניתן לענות (כפי שהוא עצמו מזכיר בתשובה קכ"ד) שהספירה אינה מצווה בפני עצמה, אלא היא כלולה במצוות הטבילה של הזב והזבה.

ספק בעינינו אם הנודע ביהודה היה דוחה את דברי השל"ה באופן מוחלט כל כך, לו היה יודע כמה ראשונים אחזו בשיטתו של השל"ה. חלקם ביארו את התוספות או ניסחו את דברי התוספות בדרכו של השל"ה, וחלקם כתבו במפורש שעל האישה למנות בפה את שבעת הימים הנקיים.

רשימה מפורטת של הראשונים הללו וציטוט דבריהם נמצאים בביאורו של ר"י פערלא לספר המצוות של רס"ג עשה קע"ה (עמ' 795), ואנו רק נזכירים בעקבותיו: פירושי התוספות על התורה בפרשת בהר; סמ"ג עשין ר; רבנו יעקב מוינא בפירושו לתורה פרשת בהר; חזקוני ורבנו בחיי בפירושיהם לפרשת מצורע - 'וספרה לה'; אגודה (מנחות פרק ששי ס"ב) רבנו ירוחם (נתיב רביעי ח"ד).

איזה סיבה, כגון שיום זה הוא יום השוק וביום זה הוא עסוק בחשבונות וביום זה הוא יוצא לדרך ובאלו הימים הוא נע ונד ומטולטל בדרכים וזה היום הוא שב מן הדרך, או שהוא צריך להרים משא מעל העגלה ולסדר את הסחורה הקנויה ולחלקה כראוי, וביום פלוני נזדמנה לו איזה קטטה עם שכן או שותף או שהוא נקרא לסעודת רעים וכיוצא באיזו ביטולים ובלבולים, ואין לך יום שאין לו ביטול ובלבול משלו עד שמדמה האדם שזה היום אינו כלום. אבל באמת - צריכים לידע היטב, שזה היום הוא יום עולה בחשבון וצריכים לצאת חובת היום דווקא, כי מחר הוא יום לעצמו. שיש לו חובות משלו. וזו היא בחינת 'היום אם בקולו תשמעו' - היינו, היום דווקא, לא לדחות. ועל כן ציונו השם יתברך קודם קבלת התורה לספור הימים בפה מלא."

הרב אלחנן סמט מסביר שנראה שכוונת התורה היא לצוות על הזב והזבה לחיות מתוך 'תודעת זמן פעילה' של הימים העוברים עליהם עד טהרתם. תודעת זמן זו צריכה להיות ששבעת הימים הללו הם 'שבעה ימים נקיים', דהיינו - שלא ראו שוב ראייה מטמאת. זהירות זו מחייבת מודעות מיוחדת, ומחייבת אף בדיקה בפועל. בכך נבדלים הזב והזבה מן המצורע, היושב מחוץ לאהלו שבעה ימים ישיבה פסיבית, שאינה מחייבת אותו דבר עד ליום השביעי.

17. וכך נפסק בשולחן ערוך יורה דעה (קצו, ד) ביחס לזבה:

"בכל יום מז' ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה... ויש אומרים (שבדיעבד) שצריך שתבדוק ביום הראשון מהשבעה וביום השביעי, ואין להקל." 'תודעת הזמן' הנדרשת מן הזבה באותם שבעה ימים נקיים הביאה את הפוסקים האחרונים לפסוק.

18. טהרת ישראל, קצ"ו, ג, ס"ק כ, על פי תשובות אחרונים:

"אשה שספירה שניים או שלושה ימים מהשבעה נקיים, ואחר כך נסע הבעל למקום רחוק על דעת שלא ישוב במהרה לביתו, ולכן הסיחה דעתה מלמנות עוד, ולבסוף חזר הבעל מהדרך ובא קודם היום השביעי מהשבעה נקיים - יש להחמיר, שלא תוכל לצרף הימים שעברו, רק תמנה שבעה נקיים מחדש." מדובר באשה שבדקה עצמה כדין בתחילת שבעת הימים הנקיים ובסופם, ואף על פי כן - כיוון שהסיחה את דעתה ממניין הימים הנקיים בין ההתחלה לבין הסיום, לא נתמלאה הוראת התורה "וספירה לה שבעת ימים" במשמעות שהוסברה לעיל, ועל כן עליה לספור מתחילה.

כלומר הספירה בין אם בפה ובין אם לא מחייבת אותנו לחיות עם תודעת הזמן העובר ולקראת האירוע שלקראתו אנו סופרים, ובמקרה של ספירת העומר הבאת קרבן שתי הלחם וחג השבועות.

על פי זה ניתן להסביר את המשמעות של "וספר לוי", "וספירה לה", "וספרתם לכם", "וספרת לך". הספירה היא בשבילך.

19. רעיון זה מופיע אצל רבי נחמן:

"ענין מצות ספירת העומר אחר יציאת מצרים היא הכנה לקבלת התורה. כי כוונת הספירה בפשיטות היא שצריך לדעת שימי האדם מנויים וספורים, והאדם צריך ליתן דין וחשבון מכל יום ומכל שעה ורגע. ודרך בני אדם שמתרחקים מעבודת השם על ידי שדוחים מיום ליום מחמת המניעות והעיכובים והבלבולים שיש בכל יום, עד שנדמה להם על פי רוב כאילו אין זה היום נמנה ונספר כלל וכאילו אינו מימי חיו. בפרט כשיש לו